

Asia: VN/25888/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi sosiaalihuoltolain, vanhuspalvelulain ja asiakasmaksulain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Pidätekö kannatettavana, että teknologisten ratkaisujen käyttämisestä sosiaalihuollon palveluissa säädettäisiin uudessa 47 §:ssä esitetyllä tavalla?

Kyllä

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

Vivago pitää lähtökohtaisesti tärkeänä, että teknologian käytölle sosiaalihuollossa asetetaan selkeät reunaehdot, jotka tukevat asiakasturvallisuutta, yksityisyyden suojaa ja teknologian vaikuttavaa hyödyntämistä.

On olennaista korostaa, että ratkaisujen tulee olla asiakaslähtöisiä, tarpeisiin vastaavia ja käytännössä toimivia, vaikuttavia ja että niiden vaikuttavuus on mitattavissa. Vivagon näkökulmasta erityisesti ennakoiva hyvinvoinnin ja toimintakyvyn seuranta sekä toimintakykyyn vaikuttavien olennaisten muutosten tunnistaminen ovat keskeinen osa turvallisuuden parantamista, yksilöllisen ja vaikuttavamman hoivan mahdollistamista ja varhaista puuttumista. Näiden avulla näemme, että on mahdollisuus rakentaa taloudellisesti kestäviä ja tehokkaampia sote-palveluita lisäten ennakkoinnin mahdollistavalla tieto- ja vaikuttavuusperusteisella teknologialla esimerkiksi kotona asuvien ikäihmisten mahdollisuuksia asua itsenäisesti pidempään vähentäen samalla akuutteja riskitilanteita, kuten kaatumisia, niistä aiheutuvia hoitokustannuksia, madaltunutta toimintakykyä ja raskaimpien palveluiden tarvetta.

Näemme kuitenkin, että lainsäädäntöön liittyy tulkinnallisia haasteita mm. siihen, mikä on välttämätöntä:

”Teknologinen ratkaisu ei voi puuttua asiakkaan tai muun henkilön yksityisyyteen enempää kuin asiakkaan hoidon ja huolenpidon tarve välttämättä edellyttää”

Miten tulkitaan välttämättömyys ja siihen liittyvä rajanveto? Tyypillisesti tänä päivänä voitaisiin nähdä esimerkiksi kotihoidossa käytettävän ”välttämättömiä” teknologisia ratkaisuja, kun asiakkaalla on turvapuhelin. Nämä ovat tyypillisesti ratkaisuja tilanteeseen, jossa pahin, esimerkiksi vakava kaatuminen on jo tapahtunut, kun asiakas tekee turvahälytyksen.

Pahimmillaan tulkinnallisuus voi johtaa tilanteeseen, jossa asiakkaiden turvallisuutta ja erityisesti itsenäistä toimintakykyä ennakoiden tukevan teknologian mahdollisuus jätetään käyttämättä, jos välttämättömyyttä tulkitaan hyvin rajallisesti.

Jos sen sijaan käytettäisiin esimerkiksi laajemmin asiakkaan toimintakykyyn liittyvää tietoa (esim. vuorokausi- ja unirytmii, sekä niiden laatu-/poikkeamatieto, aktiivisuus, liikkuminen) tuottavaa teknologiaa, voitaisiin tukea ikäihmisen itsenäistä kotona asumista yksilöllisemmällä, tietoon perustuvalla, vaikuttavammalla kotihoidolla ja samalla ennaltaehkäistä esimerkiksi akuutteja infektio-tilanteita ja kaatumisia sekä niiden aiheuttamia, toimintakyvyn alenemiseen johtavia hoitokierteitä, sairaanhoidon merkittäviä kustannuksia puhumattakaan seurannaisvaikutuksista ja mahdollisuudesta vähentää/poistaa raskaamman hoivan tarpeita. Ennakoinnilla voisimme näin merkittävästi ja laaja-alaisesti vähentää sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden-kustannuksia yhteiskuntassamme.

Yleisesti ottaen nostamme esiin myös haasteen lakitekstissä käytettävään yleistermiin ”teknologinen ratkaisu” liittyen. Kun tarkastellaan teknologioita erilaisista näkökulmista kuten esimerkiksi

- o passiivinen ja aktiivinen valvonta
- o sensortechnologia ja kameratechnologia

on ratkaisuissa hyvin erilaisia tapoja esimerkiksi käsitellä tietoa ja mahdollistaa esimerkiksi yksityisyyden suoja, henkilötiedon käsittely, tietojen anonymiys sekä tietoturva.

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Pidätekö kannatettavana, että teknisestä valvonnasta sosiaalihuollon toimintayksikössä säädettäisiin uudessa 48 §:ssä ehdotetulla tavalla?

Kyllä

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

Vivago Oy kannattaa lähtökohtaisesti sääntelyä, joka mahdollistaa oikeasuhtaisen ja tarkasti rajatun teknisen valvonnan. Yksityisyyden mahdollistava seuranta, kuten esimerkiksi unen, liikkeen- ja vuoteessa olon seuranta, voi lisätä asiakkaiden turvallisuutta erityisesti öisin ilman jatkuvaa henkilöstön fyysistä läsnäoloa.

On tärkeää, että valvonta perustuu todelliseen tarpeeseen.

Lakiehdotuksen kyseiseen kohtaan (48 §) liittyy kuitenkin mm. tulkinnallisia haasteita: "Valvontaa saa toteuttaa silloin, kun se on tarpeen asiakkaan terveyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin turvaamiseksi. Teknisen valvonnan käyttö tulee rajata ajallisesti ja alueellisesti välttämättömään" – miten tulkitaan käytännössä?

- o "Välttämätön" on voimakas oikeudellinen termi – edellyttäen vahvaa näyttöä.
- o Miten arvioidaan, milloin valvonta on oikeasuhtaista, ja mitkä keinot katsotaan vähemmän puuttuviksi.
- o Pahimmillaan tämä johtaa voi tilanteeseen, jossa asiakkaiden turvallisuus kärsii, koska vältetään teknisen valvonnan käyttöä riskien pelossa.

Esityksessä myös haasteita teknisen valvonnan määritelmässä. Tekninen valvonta rinnastetaan muun muassa kameravalvontaan ja liiketunnistimiin perustuvaan valvontaan. Tämä rinnastus on ongelmallinen, sillä se ei ota huomioon eri teknologioiden ja toteutusvaihtoehtojen olennaisia eroja yksityisyyden suojan ja henkilötietojen käsittelyn näkökulmasta. Esimerkiksi yleisesti liikkeeseen perustuvat sensorit eivät käsittele henkilötietoja eivätkä näin muodosta yksityisyyden suojaan liittyvää riskiä millään kuviteltavissa olevalla tavalla. Ne eivät muodosta kuvaa, eivät tallenna ääntä, eivätkä mahdollista henkilön tunnistamista.

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Esityksessä ehdotetaan, että asiakkaalta ei pyydetä suostumusta teknologisen ratkaisun käyttöönottoon, vaan asiakkaan mielipide otetaan huomioon osana asiakasprosessia (palvelutarpeen arviointi, palvelusuunnitelma, päätös). Kannatatteko tätä ehdotusta? (HE-luonnos kappale 2.6)

Kyllä

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

Vivago Oy näkee, että osana asiakasprosessia tehtävä arvio ja dokumentointi on toimiva tapa. On tärkeää, että asiakkaan näkemykset huomioidaan aidosti ja että teknologian käyttö perustellaan yksilöllisesti. Voi kuitenkin tulla vastaan haastavia tilanteita, joissa asiakkaan näkemys voi toimia vastoin hänen omaa hyvinvointiaan ja turvallisuuttaan. Näissä tilanteissa ammattilaisilla on tärkeää olla osaaminen ja kyky konkretisoida ne hyödyt, joita teknologia voi ikäihmiselle tuoda hänen toimintakykynsä ja itsenäisen elämänsä tueksi. Tietyissä tilanteissa asiat eivät ole mielipidekysymyksiä. Teknologian käytön on oltava läpinäkyvää ja perustuttava luottamukseen, erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien kohdalla.

Jos ei, voitte esittää, miksi asiakkaalta pitäisi pyytää suostumus ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Pidättekö kannatettavana, että teknisestä valvonnasta sosiaalihuollon toimintayksikön yhteisissä tiloissa säädetään?

Kyllä

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

Yhteisten tilojen valvonta voi lisätä turvallisuutta, mutta sen on oltava oikeasuhtaista. Teknologian avulla voidaan estää esimerkiksi kaatumistilanteita, uhkaavia tilanteita tai tukea muistisairaiden henkilöiden liikkumista turvallisesti.

Jos ei, voitte esittää, miksi teknisestä valvonnasta ei pitäisi säätää ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Missä tilanteissa katsotte, että toimintayksikössä olisi tarpeen käyttää tallentavaa kameravalvontaa? Millainen prosessi liittyy tallentavan kameravalvonnan käyttämiseen

Tallentava kameravalvonta voi olla perusteltua esimerkiksi yöaikaan silloin, kun henkilöstöä ei ole jatkuvasti läsnä. Huomioitavia asioita ovat tietosuoja, eettisyys ja henkilöstön sekä asiakkaiden mahdollisesti kokema yksityisyyden heikentyminen. On varmistettava, että dataa säilytetään vain tarpeellisen ajan, se on asianmukaisesti suojattu ja sen käytölle tulee olla dokumentoidut perustelut.

Pidättekö kannatettavana, että laissa säädettäisiin, että asiakasprosessin aikana on arvioitava teknologian hyödyntämisen mahdollisuus asiakkaan sosiaalipalveluissa?

Kyllä

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

Arviointivelvollisuus voi edistää uusien ratkaisujen käyttöönottoa. Haasteena on ammattihenkilöstön osaaminen ja yhdenmukaisten arviointikäytäntöjen varmistaminen. Vivagon teknologia mahdollistaa myös tietoperusteisen palvelutarpeen arvioinnin antamalla dataa asiakkaan toimintakyvyn kehityksestä.

Asiaan liittyy myös seuraavia haasteita/huomioitavia seikkoja:

- o Asiakkaan tarpeiden ja toisaalta myös teknologian jatkuva kehittyminen - miten varmistetaan, että teknologian uudenlaiset mahdollisuudet tulevat arvioitavaksi osana asiakasprosessia ja miten varmistetaan asiakastarpeen muuttuessa sopivimman teknologian uudelleen arviointi.
- o Arviointiprosessista vastaavan henkilöstön kattavan osaamisen varmistaminen teknologisten ratkaisujen hyödyistä ja niiden jatkuvasta kehityksestä vaatii jatkuvaa opiskelua ja tietojen nopeajänteistä päivittämistä sote-osaamisen rinnalla. Miten tämä mahdollistetaan realistisesti ilman merkittävää kustannus- ja resurssivaikutusta.
- o Miten mahdollistetaan asiakkaalle sopivimpien teknologisten ratkaisujen saatavuus - HVAt ja palveluntuottajat hankkivat teknologiaa omien hankinta- ja ostotarjousprosessiensa kautta isoina hankintoina koko HVAn tai koko yrityksen tarpeesta lähtien, usein hinta-ankkuri edellä. Asiakkaalle hyödyllisin teknologia voikin olla jotain, mitä hänelle esimerkiksi asumuspalveluksi valikoituvalla toimijalla ei ole tarjolla tai HVA ei ole investoinut kotihoidossa sellaiseen teknologiaan.

Jos ei, voitte esittää, miksi arviointivelvollisuudesta ei tulisi säätää.

-

Pidättekö kannatettavana, että asiakasmaksulain 10 e §:ään lisätään uusi momentti, jonka nojalla turva-auttamispalvelun toteuttamisesta osana kotihoitoa voidaan periä maksu?

Kyllä

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

Turva-auttamispalvelun järjestäminen vaatii päivystysresurssia, joka mahdollistaa ennakoimattomien turvakäyntien järjestämisen akuutissa tilanteessa 24/7 ja on näin palveluna kustannuksiltaan arvokas palvelu. On kohtuullista, että auttamiskäynneistä voidaan myös periä kohtuullinen maksu.

Jos ei, voitte esittää, miksi ei tulisi säätää ehdotetulla tavalla.

-

Pidättekö kannatettavana, että teknologian huomioimiselle iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon henkilöstömitoituksen laskemisessa asetettaisiin maksimiraja?

Ei

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

Maksimiraja voi toimia esteenä innovatiivisten ja vaikuttavien teknologioiden täysimääräiselle hyödyntämiselle ja niiden kehitykseen panostamiselle. On tärkeämpää arvioida teknologiakohtaisesti sen vaikuttavuutta ja mahdollisuuksia sekä asiakastyön laadun parantamiselle ja ammattilaisten työn tehostamiselle – ei asettaa yleisiä kattoja.

Teknologisten ratkaisujen jatkuva kehittyminen tuo myös koko ajan uusia mahdollisuuksia ja toiminnallisuuksia, joilla voidaan merkittävästi vaikuttaa resurssointiin ja sen kohdennukseen ja niiden tehostamiseen. Maksimiraja ei kannusta kehittämään, investoimaan ja ottamaan käyttöön uudenlaisia, innovatiivisia ja asiakkaille ja ammattilaisille lisäarvoa tuovia ratkaisuja.

Jos kannatatte maksimirajan asettamista teknologian huomioimiselle iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon henkilöstömitoituksen laskemisessa, onko ehdotettu 0,04 mielestänne sopiva?

-

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Pidätekö kannatettavana, että iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon vähimmäishenkilöstömitoitus olisi edelleen 0,6 työntekijää asiakasta kohti, jota ei voitaisi teknologioita käytettäessä alittaa?

-

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

Periaatteessa kyllä, mutta joustavuuden puute voi estää aidosti vaikuttavien teknologioiden hyödyntämisen. Tarvitaan tapa arvioida teknologian vaikutus yhtenäisillä ja läpinäkyvillä kriteereillä/perusteluilla tapaus- ja yksikkökohtaisesti, jotta ei estetä innovaatioiden käyttöönottoa, joka voisi parantaa laatua ja vapauttaa resursseja.

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Valmistelussa on arvioitu, että lääkehuoltoon, yöaikaiseen valvontaan ja kirjaamiseen liittyvillä teknologioilla voi olla henkilöstövaikutuksia. Näettekö, että iäkkäiden ympärivuorokautisessa hoidossa voisi vielä olla joitakin muita välittömän asiakastyön tehtäviä, joissa teknologian avulla voitaisiin vähentää henkilöstötarvetta?

Kyllä

Jos kyllä, mitä tehtäviä ne olisivat ja millä teknologialla henkilöstötarvetta voitaisiin vähentää?

Teknologian erilaisten vaihtoehtojen mahdollisuuksia on esityksessä arvioitu melko rajallisesti joidenkin yksittäisten nyky-käytössä jo olevien teknologioiden kautta. Teknologisten ratkaisujen mahdollisuudet ja uudet innovatiiviset ratkaisut tarjoavat kuitenkin jatkuvasti kehittyvien ratkaisujen maailman. Myös toimintamallikehitys ja lainsäädännön joustavuus mahdollistaisivat ja rohkaisisivat uudenlaisten innovaatioiden laajempaan hyödyntämiseen.

Teknologia ja sen tuottama reaaliaikainen tieto asiakkaiden vuorokausirytmistä, uni ja aktiivisuustiedosta voi mahdollistaa ajansäästöä ja sillä voidaan päästä joustavampaan, taloudellisesti kestävämpään henkilöstöresurssien käyttöön myös muilla tavoin esimerkiksi:

o Reaaliaikainen hyvinvointidata mahdollistaa ennaltaehkäisyn, resurssien kohdentamisen ja vähentäen hoivatarpeen kasvua:

- tiedolla muutoksista asiakkaan vuorokausi- tai unirytmistä voidaan ennakoita reagoida esimerkiksi tulehdus tai kiputilanteisiin: näin myös tilanteissa,

joissa asiakas ei vamman tai muistisairauden vuoksi enää pysty ilmaisemaan itseään ja omaa tilaansa esimerkiksi kipujen suhteen

- näin voidaan välttää akuutteja tulehdustilanteita, kaatumisia ja niiden seurauksena esimerkiksi joutumista sairaalahoitoon

- samalla ylläpidetään asiakkaan toimintakykyä ja ennaltaehkäistään hoivatarpeen ja samalla hoivaresurssitarpeen kasvua

o Tietoon perustuva johtaminen ja toimintamallikehitys esimerkiksi seuraavin tavoin:

- Tieto ja siihen pohjautuva analytiikka tukee päätöksentekoa ja hoitosuunnitelmien sekä niiden toteutuksen vaikuttavuutta

- Yöajan lisäksi myös päiväaikaisessa resurssoinnissa päästään asiakaslähtöisempään ja joustavampaan ja resurssitehokkaampaan työvuorosuunnitteluun.

- RAI-raporttien tekoa voidaan sujuvoittaa ja näin myös tehostaa ajan käyttöä hyödyntämällä asiakkaan hyvinvointi- ja toimintakykytietoa, jota älykkäällä

teknologialla voidaan tuottaa.

Kannustaako esitys mielestänne investoimaan uusiin teknologioihin sosiaalihuollon palveluissa (myös muissa kuin iäkkäiden ympärivuorokautisessa hoidossa)?

-

Voitte esittää teknologiainvestointeihin liittyviä näkökohtia.

Lakiesitys voi osittain kannustaa investoimaan uusiin teknologioihin, mutta ei riittävästi.

Esitys tuo teknologian käyttöön selkeyttä, mutta investointien kannustaminen edellyttäisi vahvempaa panostusta mm. rahoitusmekanismeihin, teknologianeutraaliin sääntelyyn ja Digi-HTA-prosessin sujuvuuteen: nyt siinä on päällekkäisyyttä esimerkiksi sekä HVA:n ja sote-palveluntuottajien vaatimien/lainsäädännön edellyttämien omien tietosuojaj- ja vaikuttavuusarviointien kanssa.

Lakiesitys kokonaisuus sinällään kannustaa teknologian mahdollisuuksien laaja-alaisempaan tarkasteluun, selkeyttää osittain teknologian käytön mahdollisuuksia ja näin toivottavasti yhdenmukaistaa käytäntöjä myös esimerkiksi valvovan viranomaisen näkökulmasta. Se tuo myös osaamisvaateita ja vastuun sote-arviointeja tekeväälle henkilöstölle pohtia teknologian mahdollisuuksia kunkin ikäihmisen tueksi osana heidän sote-palveluitaan.

Varsinaiset kannusteet ja insentiivit teknologiainvestoinneille eivät kuitenkaan synny pelkästään lakiesityksen pohjalta. Jotta teknologian mahdollisuudet ja sen kustannus-hyötyvaikutukset voidaan aidosti arvioida hyvinvointialueatasolla, tarvitaan nykyistä selvästi vahvempaa irtautumista siilomaisesta ajattelusta. HVA-tasoinen kokonaisvaltainen sote-palveluiden tarkastelu on ollut yksi sote-uudistuksemme keskeinen perustelu, mutta käytännössä kuitenkin edelleen sosiaali- ja terveyspalvelujen erillisten budjettien tarkastelutavat ovat yksi keskeinen este – näistä näkökulmista

on päästävä yli, jotta investointien koko vaikuttavuuspotentiaali voidaan tunnistaa ja hyödyntää. Esimerkiksi ikäihmisten palveluihin tehtyjen teknologiainvestointien hyödyt satavat suurelta osin hyötyinä terveyspalveluihin, niiden kustannuskuorman vähennyksinä.

Esimerkiksi kotihoidon ja palveluasumisen palveluissa hyvinvointitietoa keräävä teknologia ja sen mahdollistama ennakoiva hoiva – kuten asiakkaan hyvinvointitiedon muutoksiin reagointi, akuuttien kriisitilanteiden (esim. infektiot) ennaltaehkäisy sekä kaatumistilanteiden tunnistaminen – voivat merkittävästi vähentää kaatumisia ja muita terveysongelmia. Näiden avulla voidaan saavuttaa huomattavia säästöjä hyvinvointialueen tasolla, erityisesti akuuttisairaanhoidon, sairaalavuorokausien ja erikoissairaanhoidon kustannuksissa. Lisäksi säästöt voivat välillisesti näkyä lyhentyvinä hoitojonoina ja laajempina kerrannaisvaikutuksina koko terveydenhuollon menoissa.

Jos ja kun näitä teknologisia investointeja tarkastellaan budjettimielessä ja päätöksenteossa ainoastaan sosiaalipalveluiden kustannuksina, eikä niistä koituvia hyötyjä näy sosiaalipuolen rahoituksessa, on vaarana, että investointi- ja hankintapäätöksiä ei tehdä, vaikka hyödyt HVA-tasolla olisivat merkittävät.

Lakiesitys viisaasti toteutettuna voi luoda pohjaa. Se yksin ei kuitenkaan riitä. Tarvitaan myös muita toimenpiteitä mm:

- Tarvitaan pitkäjänteistä rahoitusta ja käyttöönoton tukea
- Kilpailukykyiset markkinat edellyttävät julkisten hankintojen kehittämistä
- Tarvitaan kannusteita käyttöönottoon, esim. pilotit, tulospohjainen korvaus, verokannusteet, teknologia-palvelusetelit

Voitte esittää muut asiaan liittyvät näkökohtanne ehdotuksen vaikutuksista.

Vivago Oy kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esitysluonnoksesta. Näemme, että esitys sisältää useita kannatettavia avauksia, jotka voivat edistää teknologian turvallista ja vaikuttavaa hyödyntämistä sosiaalihuollon palveluissa. Haluamme lisäksi tuoda esiin seuraavat näkökulmat:

- Teknologian vaikutusten arviointiin tulee panostaa systemaattisesti
- Tiedolla johtaminen ja hyvinvointidatan keruu mahdollistaa asiakaslähtöisemmän, ennakoivan ja vaikuttavamman hoidon
- Lainsäädäntö ei saa estää markkinoilla olevan, CE-merkityn teknologian käyttöä ilman raskaita lisäprosesseja

Vivago on valmis tarjoamaan asiantuntemustaan jatkokehityksessä erityisesti hyvinvointia seuraavan teknologian ja ennakoivan hoivan näkökulmasta. Teknologia voi tukea palvelujärjestelmää merkittävästi, kun se integroidaan suunnitelmallisesti ja asiakaslähtöisesti.

Mikkola Arto
Vivago Oy

Saranpää Johanna
Vivago Oy